

ISSN 2223-3822

Shepetko, R. (2015). Disparities in the territorial structure of the economy as a significant obstacle of neo-industrial development in Ukraine [Neproportsiunist terytorialnoi struktury ekonomiky yak suttieva pereshkoda neoindustrialnomu rozvytku Ukrainy]. *Socio-Economic Problems and the State* [online]. 13 (2), p. 268-278. [Accessed November 30, 2015]. Available from: <<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/15srinru.pdf>>

Непропорційність територіальної структури економіки як суттєва перешкода неоіндустріальному розвитку України

Роман Шепетько

Національна академія державного управління при Президентові України,

вул. Ежена Потье, 20, Київ, 03057, Україна

аспірант

e-mail: romanshepetko@gmail.com

Article history:

Received: September, 2015

1st Revision: October, 2015

Accepted: October, 2015

JEL classification:

L50

O14

O18

R11

R50

R58

UDC:

332.12

Abstract: У статті досліджуються особливості формування територіальної структури економіки України. Проводиться групування областей за їх часткою у створенні валового регіонального продукту. Аналізуються територіальні диспропорції за допомогою показника створення регіонального продукту на душу населення, а також індикаторів підприємницької та зовнішньоекономічної активності у розрізі регіонів. Під час дослідження встановлена значна нерівномірність розвитку економічних територій, коли різниця між найбільш розвиненими і найменш розвиненими регіонами є більшою ніж десять разів. Причина такої асиметричності регіонального розвитку викликана структурою інвестиційних надходжень, коли найбільші обсяги капіталовкладень скеровувались у первинний сектор і металургійний комплекс, що розміщені на східних теренах, а також у сектор послуг найбільших міст України. Тоді як обробна промисловість і аграрно-промислові регіони фактично перебували поза увагою вітчизняних і іноземних інвесторів.

Keywords: неоіндустріалізація, територіальна структура, регіональні диспропорції, валовий регіональний продукт, регіональна політика

Шепетько Р. Непропорційність територіальної структури економіки як суттєва перешкода неоіндустріальному розвитку України [Електронний ресурс] / Роман Шепетько // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2015. — Вип. 2 (13). — С. 268-278. — Режим доступу до журн.:

<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/15srinru.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми

Україна отримала у спадок від колишнього СРСР неефективну економіку із недосконалою структурою виробництва, що мала значні регіональні диспропорції. Так, промисловість була представлена у вигляді потужних підприємств-гігантів (“Криворіжсталь”), які були сконцентровані у східних областях, зокрема: добувні (вугільна, коксування, газодобувна) галузі – Донецька, Луганська, Полтавська; металургійний комплекс – Донецька і Дніпропетровська; машинобудування – Дніпропетровська, Харківська і Запорізька. В інших регіонах переважало сільське господарство.

За часів незалежності України диференціація регіонів за рівнем економічного розвитку сильно збільшилась. Так, “якщо у 1990 р. розбіжності між максимальним (у Запорізькій області) і мінімальним значеннями (у Закарпатській і Хмельницькій областях) показника національного доходу на одну особу становили 1,6 рази” [8, с. 100], то у 2013 р. розбіжність між Києвом та 3-ма найменш розвиненими областями становила: у Закарпатській — 6,4 рази, Тернопільській — 6,5 рази, Чернівецькій — 7,2 рази.

Сьогодні, коли українське суспільство остаточно визначилось із напрямом геополітичного та зовнішньоекономічного розвитку – інтеграція в ЄС та запровадження європейських принципів просторового розвитку, суттєвою перешкодою цьому є недосконала територіальна структура України, яка характеризується значними регіональними диспропорціями. Основними з яких є: надмірна концентрація промисловості на Сході; відставання сільських територій за рівнем соціально-економічного розвитку від великих міст; наявність значної кількості слаборозвинених регіонів на Заході країни.

Ситуація суттєво була ускладнена військовою агресією та окупацією частини територій Донецької і Луганської областей, а також завданням значних збитків через бойові дії промисловим підприємствам цих регіонів. Наслідком цього стало погіршення ділового клімату країни, відтік інвестицій за кордон, падіння обсягів промислового виробництва та рівня доходів громадян. У зв'язку із цим, особливої актуальності набуває пошук шляхів для неоіндустріалізації та територіальної реструктуризації економіки України.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченням проблем територіальної структури займалися багато зарубіжних науковців. Серед них варто відзначити праці А. Спілімберго (A. Spilimbergo) та Н. Ксінгуан Че (N. Xingyuan Che) [12], які вивчали ефективність впливу державної політики на регіональну структуру близько 32 країн. Також викликає науковий інтерес праця І. Конья (I. Konya) [11], який досліджував диспропорції в економіці Чехії, Угорщини та Польщі протягом 1996-2009 рр.

Серед багатьох праць українських учених особливої уваги, на нашу думку, заслуговують публікації, присвячені: *регіональним аспектам структурних змін і розвитку промисловості* (В.М. Геєць, Л.В. Шинкарук, С.О. Біла, О.І. Амоша і В.П. Вишневський) [9], [1], [4]; *територіальним диспропорціям* (науковці Інституту економіки і прогнозування НАН України) [8]; *недолікам територіального розвитку та ефективності державної регіональної політики* (науковці Національного інституту стратегічних досліджень та Інституту регіональних досліджень НАН України) [3], [10], [2], [5], [6], [7].

Водночас, незважаючи на значну кількість публікацій, все ще залишається багато недосліджених питань у цій сфері, зокрема відсутній комплексний підхід щодо вивчення територіальної структури економіки України, виявлення регіональних диспропорцій та пошук дієвих механізмів їх ліквідації.

3. Мета статті

Метою статті є дослідження особливостей формування територіальної структури економіки України, ідентифікація основних регіональних диспропорцій та пошук дієвих засобів їх усунення.

4. Виклад основного матеріалу дослідження

Кожен регіон України є унікальним і не подібним на інші. Але за певними ознаками, такими як участь у територіальному поділі праці, забезпеченість первинними ресурсами, виділяють кілька груп регіонів. Популярним методом класифікації є поділ регіонів за внеском у створення сукупного валового регіонального продукту (ВРП). За цим методом виділяють регіони: “важковаговики” (понад 10%), “середньоваговики” (3-10%) і “легковаговики” (депресивні – менше 3%).

У світі депресивними загальноприйнято вважати регіони: “в економіці яких переважають галузі матеріало- та енергомісткого виробництва. Специфічна особливість України полягає в експортній орієнтації цих галузей, тому промислово розвинені регіони – Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області тощо – вважаються лідерами економічного розвитку. Депресивними регіонами

визнані території заходу та півдня України” [1, с. 176]. Такі відмінності викликані різними чинниками економічного розвитку західних країн і України. Якщо розвиток перших базується на інтенсивних чинниках, то зростання українських регіонів ґрунтується на екстенсивних факторах, в основі яких лежить їх сировинна та напівфабрикатна спеціалізація. Це формує низьку конкурентоспроможність економіки України та ставить розвиток територій у залежність від хаотичності цінних коливань на світових ринках сировини.

Актуальним типом регіонального структурування є класифікація, запропонована Л.В. Шинкаруком [8, с. 102]:

1. *Регіон-мегаполіс* – м. Київ – ділова столиця європейського масштабу, фінансово-управлінський центр та посередник у поширенні інновацій. Через свій політичний статус та наближеність до владних установ Київ є найпривабливішим регіоном для інвесторів. Він отримує опосередковану вигоду від економічної активності регіонів через розташування у ньому штаб-квартир великих регіональних компаній.

2. *Старопромислові регіони* (Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Запорізька, Полтавська та Сумська області). У економічній структурі цих регіонів переважає виробництво сировини та промислових напівфабрикатів (металопрокат, металеві заготовки та хімічна продукція з низькою доданою вартістю). Яскравим прикладом є Донецька область, оскільки до російської агресії близько 81,8% усієї промислової продукції регіону приходилось на чорну металургію, енергетичний сектор, вугільну промисловість та виробництво коксу [4, с. 38].

3. *Промислово розвинені регіони* (Харківська, Одеська, Київська, Львівська, Миколаївська області). Ці регіони мають більш диверсифіковану та конкурентоспроможну промисловість, менше залежать від експорту у порівнянні із старопромисловими регіонами. Тут помітна тенденція неоіндустріального розвитку: зменшується частка первинного і вторинного секторів економіки та швидкими темпами зростає сфера послуг.

4. *Промислово-аграрні регіони* (Черкаська, Івано-Франківська, Чернігівська, Вінницька, Рівненська, Житомирська та Кіровоградська області), в економічній структурі яких переважає сільськогосподарське виробництво і сфера послуг.

5. *Аграрно-промислові або депресивні регіони* (Чернівецька, Закарпатська, Тернопільська, Хмельницька, Херсонська та Волинська), де провідну роль відіграє сільськогосподарське виробництво і бюджетна економіка [8, с. 104].

Згрупуємо регіони за їх часткою у створенні *сукупного ВРП*. Така інформація виходить із запізненням, тому візьмемо дані за 2013 р. (табл. 1):

– “регіони-важковаговики”, сукупна частка у ВРП – 46,9% – м. Київ (20,5%), Донецька (10,8%), Дніпропетровська (10,0%), Харківська (5,6%);

– “регіони-середньоваговики”, сукупна частка у ВРП – 27,3% – Одеська (4,6%), Київська (4,5%), Львівська (4,2%), Полтавська (3,8%), Запорізька (3,6%), Луганська (3,6%), АР Крим (3,0%);

– “регіони-легковаговики”, решта 16 регіонів, їх сукупна частка у ВРП – 25,8%.

Таблиця 1. ВРП і ВРП на душу населення, 2013

Регіон	ВРП		Регіон	ВРП		Регіон	ВРП	
	%	грн		%	грн		%	грн
Республіка Крим	3,0	23 595	Київська	4,5	39 988	Тернопільська	1,2	16 819
Вінницька	2,4	22 303	Кіровоградська	1,7	25 533	Харківська	5,6	31 128
Волинська	1,4	19 817	Луганська	3,6	24 514	Херсонська	1,4	19 311
Дніпропетровська	10,0	46 333	Львівська	4,2	24 937	Хмельницька	1,7	20 165
Донецька	10,8	37 830	Миколаївська	2,1	27 355	Черкаська	2,2	26 168
Житомирська	1,7	20 286	Одеська	4,6	29 118	Чернівецька	0,9	15 154
Закарпатська	1,4	17 044	Полтавська	3,8	39 962	Чернігівська	1,6	22 603
Запорізька	3,6	30 526	Рівненська	1,4	19 003	м. Київ	20,5	109 402
Івано-Франківська	2,2	24 022	Сумська	1,8	23 517	м. Севастополь	0,7	28 765

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України за 2013 р.

Слід зауважити, що регіони-важковаговики у 2013 р. разом виробили 46,9% ВВП країни. Тоді, як загальний внесок 16-ти “регіонів-легковаговиків” становив лише 25,8%. Якщо порівняти частку найбільш розвинених регіонів із 5-ма найменш розвиненими (рис. 1), то співвідношення становить 9,6 раз.

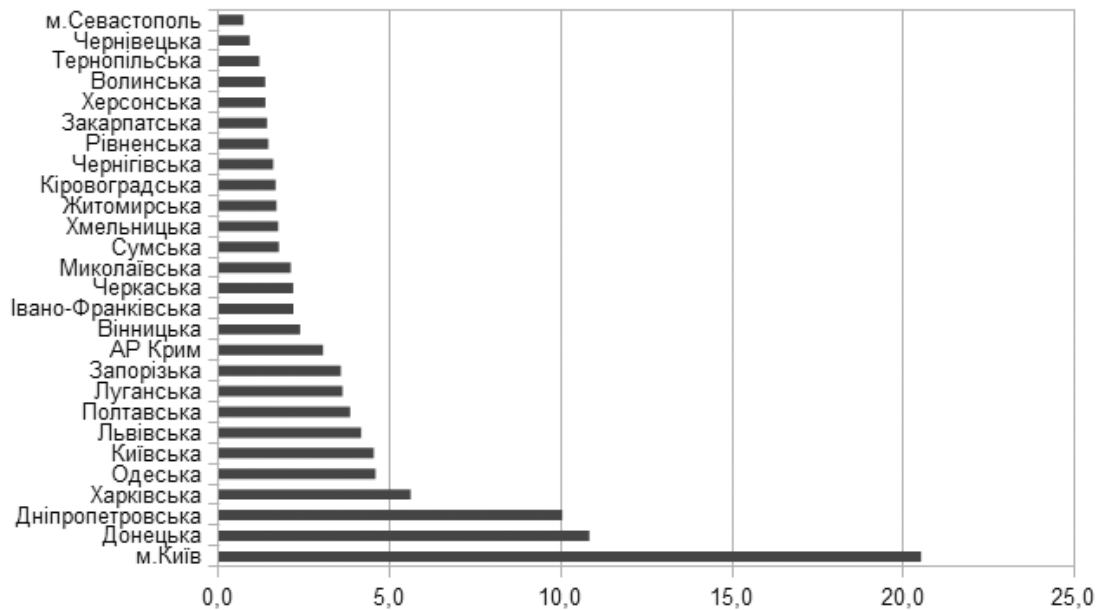

Рис. 1. Групування регіонів України за часткою у ВВП, 2013 р.

Одним із найбільш інформативних індикаторів регіональних диспропорцій належить *ВРП на душу населення*. Найбільше значення цього індикатора у 2013 р. зафіксовано у м. Київ (109 402 грн. – 327%), що більше ніж утричі перевищує середнє значення по Україні – 33 473 грн., у Дніпропетровській (46 333 грн. – 138%), Київській (39 988 грн. – 119%), Полтавській (39 962 грн., – 119%), Донецькій (37 830 грн., – 113%) областях (табл. 1). У інших регіонах даний показник є нижчим за середній рівень по Україні (рис. 2). Причому найнижчі показники зафіксовані у Закарпатській (17 044 грн. – 51%), Тернопільській (16 819 грн. – 50%), Чернівецькій (15 154 грн. – 45%). Розрив між найбагатшим Києвом та найбіднішими регіонами за рівнем ВРП на душу населення становить: Закарпатська (6,4 рази), Тернопільська (6,5 рази), Чернівецька (7,2 рази). Це свідчить про значні регіональні диспропорції у структурі економіки України.

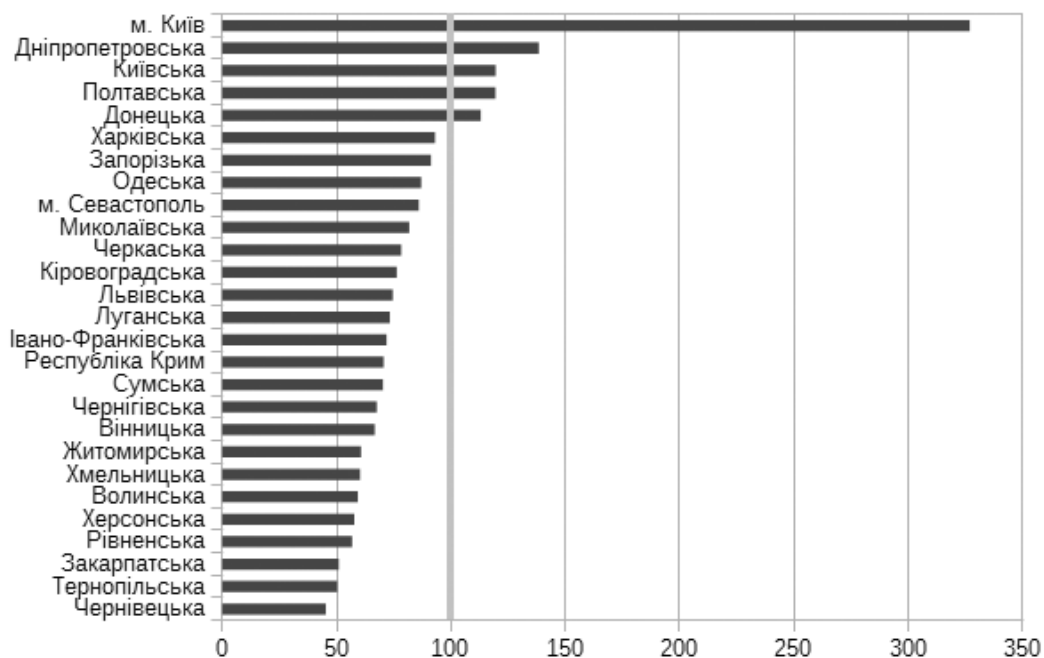

Рис. 2. Регіональний продукт на душу населення за 2013 р., % (середній рівень по Україні – сіра вертикальна лінія).

Не відповідає сучасним потребам *розвиток малого підприємництва* у регіонах України (табл. 1). Найбільша частка суб'єктів господарювання усіх організаційно-правових форм була зосереджена у м. Київ (297 475 од. або 22% від загальної їх кількості), Дніпропетровській (109 071 од. – 8%), Донецька

(97 240 од. – 7%), Харківська (81 803 од. – 6%), Одеська (81 677 од. – 6%). У 2014 р. 50% від загальної кількості зареєстрованих суб'єктів ЄДРПОУ було зосереджено у 5-ти вищевказаних регіонах (рис. 3).

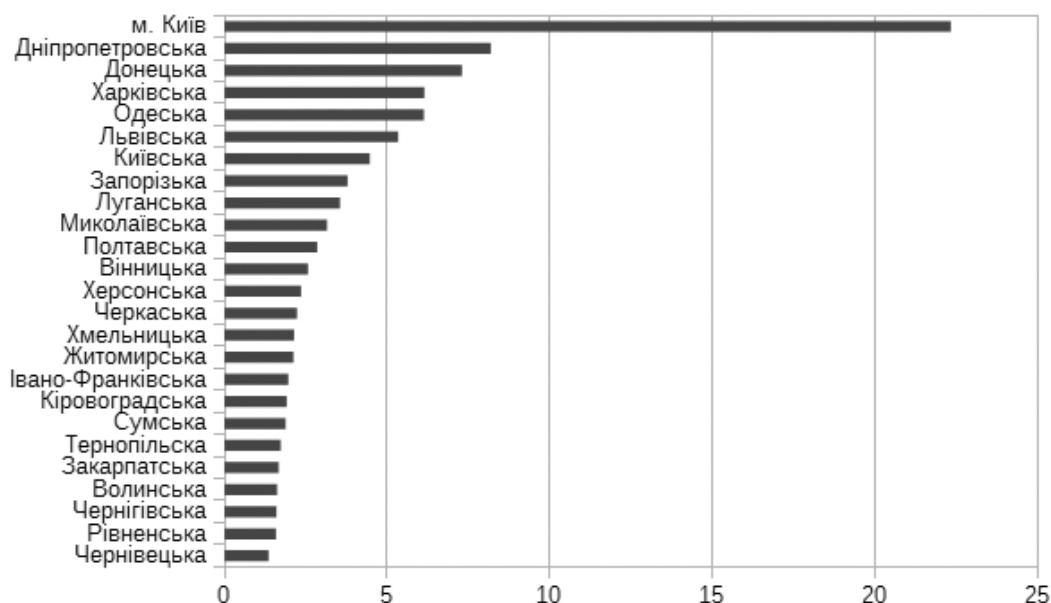

Рис. 3. Рейтинг регіонів України за кількістю суб'єктів ЄДРПОУ у 2013 р.

Найменша частка підприємців зареєстрована у Чернівецькій (18 054 од. – 1%), Рівненській (21 095 од. – 2%), Чернігівській (21 255 од. – 2%), Волинська (21 526 од. – 2%), Закарпатська (22 153 од. – 2%), Тернопільська (22 997 од. – 2%). Вказані показники яскраво вказують на регіональні диспропорції у розвитку малого і середнього підприємництва. Це додатково підтверджує твердження про випереджаючий розвиток столичного регіону, тоді як активність підприємців в аграрно-промислових регіонах перебуває на низькому рівні.

Таблиця 2. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за правовим статусом, 2014 р.

Регіони	К-сть суб'єкт. ЄДРПОУ		Регіони	К-сть суб'єкт. ЄДРПОУ		Регіони	К-сть суб'єкт. ЄДРПОУ	
	од.	%		од.	%		од.	%
Вінницька	34 221	3	Кіровоградська	25 467	2	Харківська	81 803	6
Волинська	21 526	2	Луганська	47 344	4	Херсонська	31 336	2
Дніпропетровська	109 071	8	Львівська	71 161	5	Хмельницька	28 461	2
Донецька	97 240	7	Миколаївська	41 948	3	Черкаська	29 740	2
Житомирська	28 221	2	Одеська	81 677	6	Чернівецька	18 054	1
Закарпатська	22 153	2	Полтавська	37 925	3	Чернігівська	21 255	2
Запорізька	50 412	4	Рівненська	21 095	2	м. Київ	297 475	22
Івано-Франківська	26 181	2	Сумська	24 994	2	Усього:	1331 230	100
Київська	59 473	4	Тернопільська	22 997	2			

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України за 2014 р.

Значна асиметричність виявлена і у структурі зовнішньоекономічної діяльності регіонів. Основними регіонами-експортерами у 2014 р. були: м. Київ (21,3%), Дніпропетровська (16,3%), Донецька (15,6%), Запорізька (6,9%) області. Їхня сукупна частка у експорті сягає — 60,1%, тоді як сукупна частка 6-ти найменш розвинених областей становить (рис. 4) — 4,3%.

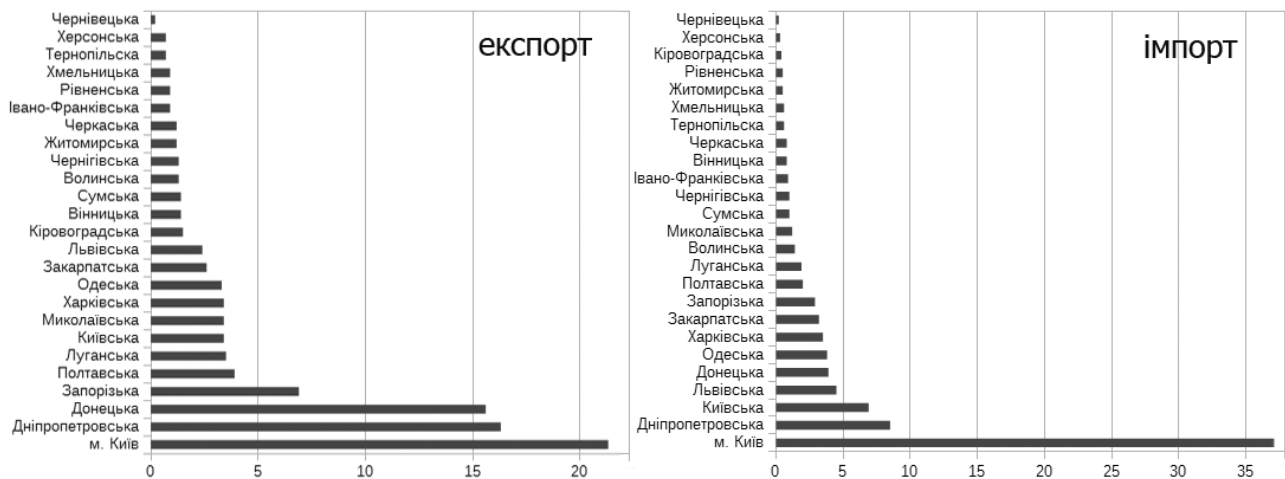

Рис. 4. Структура експорту та імпорту товарів у 2014 р. за регіонами, у %

Основними регіонами-імпортерами у 2014 р. були м. Київ (37,1%), Дніпропетровська (8,5%), Київська (6,9%), Львівська (4,5%). У 2013 р. за обсягом імпорتنних операцій Донецька область перебувала на 3-му місці, але через бойові дії її частка у сукупному імпорті впала до 3,9%, а у рейтингу вона зайняла 5-те місце, пропустивши вперед Київську і Львівську області. Сукупна частка 4-х найбільших регіонів-імпортерів сягнула 57%, тоді як сукупна частка 7 депресивних територій становила лише 3,1% (рис. 4).

Причинами таких диспропорцій у структурі зовнішньоекономічних відносин регіонів є наступне пояснення. Збалансованому регіональному розвитку економіки України заважає надмірна концентрація у Києві штаб-квартир регіональних компаній. Тому значна частина експортно-імпорتنних операцій зараховується не до регіону знаходження виробничих потужностей компанії, а до місця перебування її головного офісу. Такі неточності призводять до того, що Київ є стратегічним експортером металургійної та хімічної продукції, незважаючи на те, що згадана продукція у місті не виробляється. Щодо імпорتنних операцій, то основна їх частка сконцентрована у столиці. У 2014 р. на Київ доводилось 37,1% усього імпорту України. Це свідчить про надмірний розвиток столичного регіону, а також про виконання Києвом функцій імпортного посередника для інших регіонів України.

Традиційно активним регіоном у зовнішньоекономічній діяльності, окрім Києва, була Донецька область, що пов'язано з її спеціалізацією на експорті сировини та металевих напівфабрикатів. Але у 2014 р. через бойові дії частка цієї області почала знижуватись і вона поступилась лідерством новим промислово-розвиненим регіонам (Київська і Львівська області). Інші регіони України мають низьку конкурентоспроможність на глобальних ринках, тому слабо пов'язані торговими відносинами з іноземними партнерами, а всі зовнішньоекономічні функції за них виконує столичний регіон.

У 2014 р. помітно знизилась обсяги експортно-імпорتنної активності промислово-розвинених регіонів, найбільше падіння відбулось у Донецькій і Луганській областях. Чи не головними причинами цього стало: торговельні війни та суттєве зменшення обсягів зовнішньоекономічної активності із – донедавна стратегічним партнером України — Росією. У 2015 р. відбувалось подальше скорочення експортно-імпорتنної діяльності більшості регіонів. І якщо падіння імпорту — це наслідок зниження купівельної спроможності населення, то падіння експорту свідчить, що Україна ще не змогла у повній мірі компенсувати втрату російського ринку і направити національну продукцію на об'ємний європейський ринок. Важливою перепоною на цьому шляху є відсутність чітких дій щодо переходу на технічні стандарти ЄС. Фактично через це, а також через низьку якість, ринок ЄС залишається закритим для української продукції, окрім сільськогосподарської сировини і продуктів харчування.

У структурі інвестицій спостерігається значна асиметричність, що є першопричиною інших регіональних диспропорцій. Так, найбільшу перевагу інвестори надають регіонам з розвинутою промисловістю або інфраструктурою. Саме тому найбільші обсяги інвестицій за 2014 р. надійшли у м. Київ (49,5%), Дніпропетровську (16,9%), Донецьку (5,6%), Харківську (3,8%), Київську (3,6%), Одеську (3,1%), Львівську (3,0%) області. Їх спільна частка склала 85,5% у сукупному обсязі інвестицій в Україну (рис. 5). Варто зазначити, що частка Києва сягає майже половину усіх цих інвестицій. Тоді, як у найменш привабливі для інвесторів регіони (Тернопільська, Чернівецька, Кіровоградська, Чернігівська області) надійшло за вказаний період лише 0,6% (табл. 5). Територіальна диференціація інвестиційних надходжень сприяє подальшій консервації регіональних диспропорцій і гальмує нею індустріалізації та технологічної модернізації економіки України.

Таблиця 4. Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами, у %

Регіон	2011		2012		2013		2014	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
АР Крим	1,0	1,8	1,3	1,7	1,4	1,4	-	-
Вінницька	1,0	0,5	0,9	0,6	1,1	0,6	1,4	0,8
Волинська	0,9	1,3	0,9	1,2	1,0	1,4	1,3	1,4
Дніпропетровська	15,2	8,1	14,7	7,7	15,5	7,0	16,3	8,5
Донецька	25,1	5,6	20,5	4,9	19,6	5,3	15,6	3,9
Житомирська	0,8	0,6	0,8	0,5	1,0	0,5	1,2	0,5
Закарпатська	2,0	2,4	2,0	2,4	2,1	2,7	2,6	3,2
Запорізька	6,1	2,7	5,8	2,4	5,8	2,3	6,9	2,9
Івано-Франківська	1,4	1,3	1,2	1,2	0,7	0,8	0,9	0,9
Київська	2,5	5,2	2,9	5,7	3,1	6,2	3,4	6,9
Кіровоградська	0,6	0,3	0,9	0,3	1,4	0,3	1,5	0,4
Луганська	9,5	2,1	6,1	2,4	5,6	2,4	3,5	1,9
Львівська	1,8	3,9	2,0	4,0	2,0	3,4	2,4	4,5
Миколаївська	2,4	1,3	3,4	1,1	3,4	1,2	3,4	1,2
Одеська	2,3	3,8	2,6	5,1	2,6	4,5	3,3	3,8
Полтавська	4,9	1,4	4,9	1,6	4,2	1,4	3,9	2,0
Рівненська	0,8	0,5	0,7	0,5	0,8	0,4	0,9	0,5
Сумська	1,5	1,0	1,6	0,8	1,5	0,8	1,4	1,0
Тернопільська	0,4	0,4	0,3	0,4	0,6	0,5	0,7	0,6
Харківська	2,7	2,8	2,9	3,2	3,1	3,0	3,4	3,5
Херсонська	0,5	0,3	0,5	0,2	0,6	0,4	0,7	0,3
Хмельницька	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,6	0,9	0,6
Черкаська	1,5	0,6	1,5	0,7	1,2	0,6	1,2	0,8
Чернівецька	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Чернігівська	0,6	0,7	0,8	0,6	0,9	0,8	1,3	1,0
м. Київ	13,2	27,6	18,6	30,8	19,5	34,7	21,3	37,1
м. Севастополь	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	-	-

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України за відповідні роки.

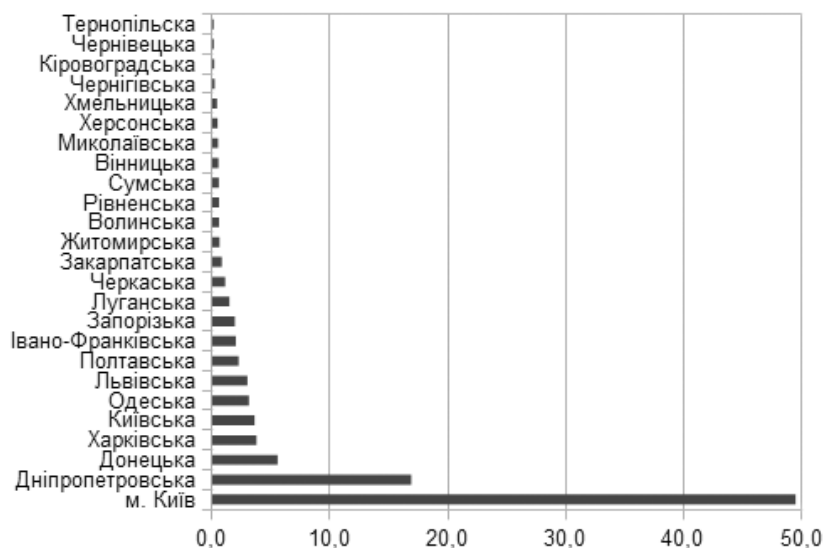

Рис.5. Інвестиційна активність за регіонами України, 2014 р.

Таблиця 5. Інвестиційна активність за регіонами України, у %

Регіон	2011	2012	2013	2014	Регіон	2011	2012	2013	2014
Вінницька	0,4	0,4	0,5	0,5	Одеська	2,4	2,9	2,9	3,1
Волинська	0,6	0,7	0,6	0,6	Полтавська	1,4	1,7	1,9	2,2
Дніпропетровська	16,3	15,2	15,9	16,9	Рівненська	0,6	0,5	0,5	0,6
Донецька	5,3	5,8	6,3	5,6	Сумська	0,7	0,7	0,7	0,6
Житомирська	0,7	0,7	0,7	0,6	Тернопільська	0,1	0,1	0,1	0,1
Закарпатська	0,7	0,7	0,8	0,8	Харківська	5,6	3,9	3,7	3,8
Запорізька	2,0	1,9	2,0	1,9	Херсонська	0,4	0,5	0,5	0,5
Івано-Франківська	1,2	1,2	1,4	2,0	Хмельницька	0,4	0,4	0,4	0,4
Київська	3,5	3,3	3,5	3,6	Черкаська	0,6	1,6	1,6	1,1
Кіровоградська	0,1	0,2	0,3	0,2	Чернівецька	0,1	0,1	0,1	0,1
Луганська	1,5	1,5	1,5	1,5	Чернігівська	0,2	0,2	0,2	0,2
Львівська	2,8	3,0	3,0	3,0	м. Київ	49,5	49,3	50,3	49,5
Миколаївська	0,3	0,4	0,5	0,5	Усього:	100	100	100	100

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України за відповідні роки.

Окрім того, воєнна криза 2014 року значно погіршила інвестиційну привабливість України і призвела до падіння обсягів капіталовкладень. Найбільше падіння інвестицій відбулось у східних регіонах, зокрема у Донецькому, що обумовлено бойовими діями на цій території. З цієї причини інвестори проявляли більшу активність у західних областях, де обсяги капіталовкладень зрости. Найбільший ріст спостерігався в Івано-Франківській (на 26,9%), Хмельницькій (на 10%) та Рівненській областях, а у Волинській, Закарпатській і Львівській областях падіння капітальних інвестицій було відносно незначним (2,8%, 5,0% і 5,7% відповідно) [10, с. 44].

У секторальному розрізі капіталовкладень за 2013 р. спостерігається наступна закономірність: переважна частка інвестицій у третинний сектор була скерована у Києві, Севастополі, Київській, Львівській, Одеській, Тернопільській, Харківській, Івано-Франківській та Закарпатській областях (рис. 6). Лідерами за надходженням коштів у вторинний сектор стали Запорізька, Житомирська області та АР Крим. У первинний сектор надходили кошти на Кіровоградщині, Луганщині та Полтавщині.

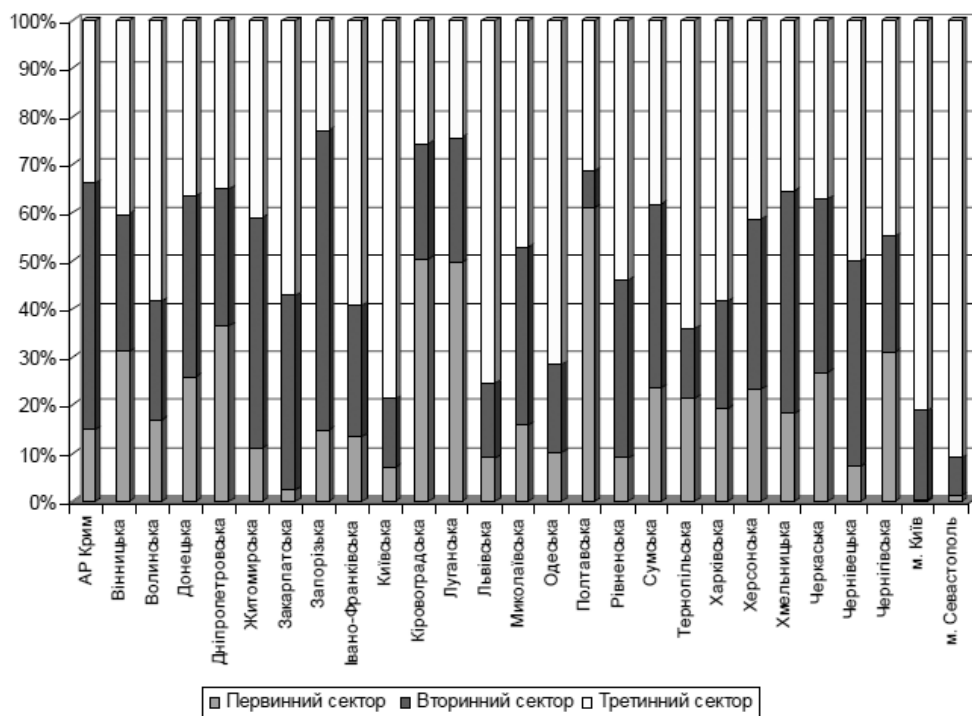

Рис. 6. Секторальна структура капіталовкладень за регіонами [10, с. 14]

Основними недоліками, що стоять на заваді покращення інвестиційної спроможності регіонів є: а) недостатнє інституційне забезпечення інвестиційної територіальної політики; б) недосконалість регіональних стратегій розвитку, в яких недостатньо розкривається внутрішній потенціал регіону; в) падіння інвестиційної привабливості України, особливо східних її регіонів, через бойові дії; г) недостатня розповсюдженість державного замовлення як інструменту регіональної політики; д) низька віддача від інвестицій у тих регіонах, де домінує одна галузь добувного сектора або сільського господарства. Брак інвестицій не дозволяє розкрити внутрішній потенціал регіонів, ефективно використати наявні у них ресурси [3, с. 18-22].

5. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку

Регіональна структура економіки України має значні диспропорції, основними з яких є асиметричність розвитку регіонів та існування значної кількості депресивних територій. Однією з причин такої ситуації є високий рівень рентабельності, а відповідно і інвестиційної привабливості, сировинних секторів економіки (на східних теренах країни). Фактично тривалий час надприбутки у сировинних галузях не лише приваблювали до себе значні інвестиції, але й стримували розвиток обробної промисловості та аграрно-промислових регіонів.

Можна сказати про наявність в Україні так званої “Голландської хвороби”, яка проявляється у залежності економіки від декількох галузей (переважно сировинних), що забезпечують лівову частку національних доходів. Якщо висока питома вага ВВП країни спричинена внеском сектора сировини і напівфабрикатів (чорна металургія, металопрокат, хімічні товари з низькою доданою вартістю), то саме сировинна спеціалізація і виступає одним із головних чинників наростання регіональних диспропорцій.

З цієї причини, до основних цілей державної регіональної політики відноситься: проведення неоіндустріалізації регіонів; розкриття внутрішнього потенціалу регіонів та забезпечення їх раціонального розвитку; залучення усіх областей до активної міжнародної співпраці. Серед стратегічних пріоритетів неоіндустріалізації важливе значення мають: розвиток інфраструктури у регіонах, зокрема побудова сучасної транспортної мережі та забезпечення доступу населення областей до інформаційних, освітніх і медичних послуг, як головної передумови залучення іноземних інвестицій на регіональному рівні. Дієвим інструментом у цьому є стимулювання розвитку підприємницької активності в країні за допомогою функціонування вільних економічних зон, технопарків, інноваційних кластерів тощо. Важливим кроком у забезпеченні територіального розвитку є залучення регіонів до участі у програмах ЄС та узгодження національної регіональної політики із європейськими вимогами.

Важливою умовою успішної реалізації стратегії неоіндустріального розвитку є залучення іноземних інвестицій. Але їх надходження гальмується через військові дії, високий рівень корупції, відсутність захисту міноритарних інвесторів, нечітку позицію Національного Банку щодо стабілізації курсу української валюти, зволікання із проведенням інституційних реформ тощо.

Для відновлення східних регіонів України необхідне повне припинення бойових дій та отримання повного контролю національним урядом над усіма українськими територіями. Наступним кроком є неоіндустріалізація старопромислових та індустріалізація аграрних регіонів, зокрема скорочення частки сировинних виробництв, розвиток галузей легкої та харчової промисловості, збільшення виробництва товарів з високою доданою вартістю, а також впровадженні енерго- і ресурсоощадливих технологій. *Перспективи подальших розвідок, на нашу думку, повинні вестись у напрямку удосконалення державної регіональної політики щодо повного розкриття потенціалу регіонів, активізації їх зовнішньоекономічної діяльності та залучення іноземних інвестицій.*

Author details (in Russian)

Непропорциональность территориальной структуры экономики как существенное препятствие неоиндустриальному развитию Украины

Роман Шепетько

Аннотация. В статье исследуются особенности формирования территориальной структуры экономики Украины. Производится группировка областей за их долей в создании валового регионального продукта. Анализируются территориальные диспропорции с помощью показателя создания регионального продукта на душу населения, а также индикаторов предпринимательской и внешнеэкономической активности в разрезе регионов. Во время исследования была установлена неравномерность развития экономических территорий, когда разница между наиболее развитыми и наименее развитыми регионами более чем в десять раз. Причина такой асимметричности регионального развития вызвана структурой инвестиционных поступлений, когда наибольшие объемы капиталовложений направлялись в первичный сектор и металлургический комплекс, которые размещены на востоке Украины, а также в сектор услуг крупнейших городов Украины. Тогда как

обрабатывающая промышленность и аграрно-промышленные регионы оставались без внимания отечественных и иностранных инвесторов.

Ключевые слова: неоиндустриализация, территориальная структура, региональные диспропорции, валовый региональный продукт, региональная политика.

Author details (in English)

Disparities in the territorial structure of the economy as a significant obstacle of neo-industrial development in Ukraine

Roman Shepetko

National academy for public administration under the president of Ukraine

20, Ezhena Pottier str., 03057 Kyiv, Ukraine

PhD Student

e-mail: romanshepetko@gmail.com

Abstract. This article researches the peculiarities of territorial structure of the Ukrainian economy. It classifies the regions according to their share in the creation of the gross regional product. It analyzes the territorial disparities by the index of creating regional product per capita, as well as indicators of entrepreneurial activity and foreign trade by region. During the study, there was established a significant imbalance in development of economic areas, where the difference between the most developed and least developed regions is more than tenfold. The asymmetry of the regional development is caused by the structure of the investment when the largest volumes of investments were directed to the primary sector and metallurgical complex, which are located in the east of Ukraine, as well as to the services sector in the largest cities in Ukraine, while the manufacturing and agro-industrial regions were virtually disregarded by domestic and foreign investors.

Keywords: neo-industrialization, territorial structure, regional disparities, gross regional product, regional policy.

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/15srinru.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Shepetko, R. (2015). Disparities in the territorial structure of the economy as a significant obstacle of neo-industrial development in Ukraine [Neproportsiivist terytorialnoi struktury ekonomiky yak suttieva pereshkoda neoindustrialnomu rozvytku Ukrainy]. *Socio-Economic Problems and the State* [online]. 13 (2), p. 268-278. [Accessed November 30, 2015]. Available from:

<<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/15srinru.pdf>>

Використана література

1. Біла С.О. Структурна політика в системі державного регулювання трансформаційної економіки: [монографія] / С.О. Біла. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 408 с.
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с.
3. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ – К.: НІСД, 2015. – 92 с.
4. Промисловість і промислова політика України 2013: актуальні тренди, виклики, можливості: наук.-аналіт. доповідь / О.І. Амоша, В.П. Вишневецький, Л.О. Збаразська та ін.; за заг. ред. В.П. Вишневецького; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2014. – 200 с.
5. Просторовий розвиток регіону: соціально-економічні можливості, ризики і перспективи: монографія / НАН України. Ін-т регіон. дослідж.; за ред. Л.Т. Шевчук. – Львів, 2011. – 256 с. – (Пробл. регіон. Розв.).
6. Регіональний розвиток України: проблеми інтеграції та конвергенції : монографія / І. Сторонянська; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2010. – 324 с. – (Пробл. регіон. розвитку). – Бібліогр.: С. 293-323.
7. Регіони України: пошук моделі конвергентного розвитку: монографія / І. Сторонянська; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Л.: Арал, 2008. – 143 с. – (Пробл. регіон. розв.). – Бібліогр.: 88 назв. – укр.

8. Світогосподарська диспропорційність: особливості, тенденції, вплив на економіку України: наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарука; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2012. – 152 с.
9. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / В.М. Геєць, Л.В. Шинкарук, Т.І. Арт'юмова, І.М. Бобух, В.Г. Бурлака [та ін.]; НАН України, Ін-т екон. та прогнозування. – К., 2011. – 696 с.
10. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні / НАН України. ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М.І. Долішнього НАН України"; наук. ред. В.С. Кравців. – Львів, 2015. – 204 с. – (Пробл. регіон. Розвитку).
11. Konya I. Convergence and distortions: the Czech Republic, Hungary and Poland between 1996-2009 // MNB Working Papers 6. – 2011. – 32 p.
12. Spilimbergo A. Structural reforms and regional convergence / A. Spilimbergo, N. Xingyuan Che // IMF Working Paper. – WP/12/106. – 2012. – 35 p.

References

1. Bila S.O. Structural policy in the system of state regulation of the economy transformation [*Strukturna polityka v systemi derzhavnoho rehulyuvannya transformatsiynoyi ekonomiky*]. Kyiv, UADU, 2001. 408 p.
2. State Regional Policy of Ukraine: features and strategic priorities [*Derzhavna rehional'na polityka Ukrayiny: osoblyvosti ta stratehichni priorytety*]. Ed. Z.S. Varnaliy, Kyiv, NISD, 2007. 820 p.
3. Economy Regions in 2015: new realities and opportunities in terms of reforms initiated [*Ekonomika rehioniv u 2015 rotsi: novi realiyi i mozhlyvosti v umovakh zapochatkovanykh reform*]. – K.: NISD, 2015. – 92 s.
4. Amosha O.I., Vyshnevs'kyi V.P., Zbarazs'ka L.O. et al. Industry and industrial policy of Ukraine 2013: current trends, challenges, opportunities, scientific-analyte. report [*Promyslovist' i promyslova polityka Ukrayiny 2013: aktual'ni trendy, vyklyky, mozhlyvosti: nauk.-analit. dopovid*]. Ed. V.P. Vyshnevs'kyi, NAS Ukraine, Donetsk, 2014. 200 p.
5. The spatial development of the region: the socio-economic opportunities, risks and prospects [*Prostorovyy rozvytok rehionu: sotsial'no-ekonomichni mozhlyvosti, ryzyky i perspektyvy*]. NAS Ukrayiny, Lviv, 2011. 256 p.
6. Storonyans'ka I. Regional development of Ukraine: problems of integration and convergence [*Rehional'nyy rozvytok Ukrayiny: problemy intehratsiyi ta konverhentsiyi*]. NAS Ukraine, Lviv, 2010. 324 p.
7. Regions Ukraine: Search convergent model of development [*Rehiony Ukrayiny: poshuk modeli konverhentnoho rozvytku*]. NAS Ukraine, Lviv, Aral, 2008. 143 p.
8. The global economic disparity: features, trends, impact on the economy of Ukraine: Scientific report [*Svitohospodars'ka dysproporsiyist': osoblyvosti, tendentsiyi, vplyv na ekonomiku Ukrayiny: naukova dopovid*]. Ed. L.V. Shynkaruk; NAS Ukraine, Kyiv, 2012. 152 p.
9. Heyets' V.M., Shynkaruk L.V., Art'omova T.I. et al. Structural change and economic development of Ukraine [*Strukturni zminy ta ekonomichnyy rozvytok Ukrayiny*]. NAS Ukraine, Kyiv, 2011. 696 p.
10. Territorial development and regional policy in Ukraine [*Terytorial'nyy rozvytok ta rehional'na polityka v Ukrayini*]. NAS Ukraine, Lviv, 2015. 204 p.
11. Konya I. Convergence and distortions: the Czech Republic, Hungary and Poland between 1996-2009, *MNB Working Papers*, 6, 2011. 32 p.
12. Spilimbergo A., Xingyuan Che N. Structural reforms and regional convergence. *IMF Working Paper*, Vol. 12(106), 2012. 35 p.

© 2015 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

